

РОЗДІЛ 3

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У КОЛЕДЖАХ І ТЕХНІКУМАХ

УДК 37.011.33+316.647.5

Н.С. Барбелко
м. Житомир, Україна

КОМПЛЕКС ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ

У контексті євроінтеграційних процесів, загальнолюдської потреби збереження миру та взаємодії з різними культурами, відмінними від української, задля взаємозбагачення, спілкування з носіями інших культур в умовах полікультурності світу проблема виховання міжкультурної толерантності у молоді є надзвичайно актуальною.

Виховання у студентів міжкультурної толерантності на заняттях з іноземної мови може бути забезпечене тільки за певних умов.

Педагогічні умови виховання толерантності визначені в наукових роботах вітчизняних та російських вчених О. Брянцевої, О. Волошиної, Я. Довгополової, П. Комогорова, О. Матієнко, Т. Мельник, Н. Рогової, Ю. Тодорцевої, Г. Шеламової та ін.

Педагогічні умови – це комплекс цілеспрямованих чи штучно створених обставин, які сприяють ефективному досягненню поставленої мети, а саме, в нашому випадку, вихованню міжкультурної толерантності студентів коледжів у процесі вивчення іноземної мови [2, с. 80].

Мета статті – розглянути педагогічні умови, реалізація яких сприятиме вирішенню поставленої нами задачі.

На педагогічних умовах виховання міжкультурної толерантності зупиняються М. Маннанова, Л. Слобожанкіна.

На думку М. Маннанової, ефективними педагогічними умовами виховання міжкультурної толерантності студентів у лінгвістичній освіті є:

- забезпечення професійної готовності педагога-викладача дисципліни «Іноземна мова» до процесу виховання міжкультурної толерантності студентів університету в лінгвістичній освіті;
- актуалізація виховного потенціалу дисципліни «Іноземна мова»;
- реалізація міжпредметної інтеграції різних знань і умінь студентів університету в рамках лінгвістичної освіти [1, с. 152].

Л. Слобожанкіна вважає, що комплекс педагогічних умов ефективного формування міжкультурної толерантності у студентів являє собою необхідну сукупність заходів педагогічного процесу, дотримання яких забезпечує досягнення студентами більш високого рівня сформованості міжкультурної толерантності в процесі іншомовної підготовки. Дослідниця виділяє такі педагогічні умови:

- використання ділової іноземної мови в якості основи для збагачення знань майбутніх фахівців про толерантність;
- використання релевантних ситуацій, що сприяють формуванню у студентів уявлень про толерантну взаємодію;
- збагачення досвіду толерантного спілкування студентів з представниками іншої культури на основі використання ресурсів міжнародної мережі Інтернет [3, с. 61].

Аналіз досліджуваної нами проблеми, здійснене опитування педагогів, у якому взяло участь 50 респондентів, та отримані результати, оброблені за допомогою програми Statistica (Version 10), дали змогу виділити 5 статистично значущих факторів.

Використовуючи факторний аналіз, ми ставили за мету інтерпретувати дані, спираючись на виділені групи факторів, об'єднаних кореляційними зв'язками, які впливають на досліджуваний феномен. У процесі обробки даних нами було визначено 5 домінуючих факторів впливу на процес виховання міжкультурної толерантності студентів коледжів.

Найбільш статично значущий фактор – Фактор 1, його основними конструктами є: створення толерантного освітньо-виховного середовища навчального закладу (0,734581); використання в повному обсязі виховного потенціалу дисципліни «Іноземна мова» (0,765504); упровадження в навчальний процес факультативного курсу «Англійська мова для міжкультурного спілкування» (0,810392). Аналіз представлених конструктів дозволяє назвати цей фактор навчальним.

Фактор 2 – вміщує конструкти: використання можливостей позааудиторної виховної роботи (0,729542); збагачення досвіду безпосереднього толерантного спілкування з представниками інших культур та завдяки використанню всесвітньої мережі Інтернет (0,700625). Ми назвали цей фактор позанавчальним.

Фактор 3 та 4, хоча й має достатній рівень факторного навантаження, однак не вміщує жодного статистично значущого конструкту. Назвемо ці фактори методичним та психологічним.

Фактор 5 – об'єднав конструкти: забезпечення мотивації студентів до міжкультурної взаємодії та виховання міжкультурної толерантності (0,848881); забезпечення розвитку культурної ідентичності та національної свідомості студентів (0,744382). Цей фактор отримав назву – особистісний.

Аналіз даних табл. 1. свідчить, що навчальний фактор охоплює 15 % загальної дисперсії; позанавчальний – 9 %; методичний – 9 %; психологічний – 7 %; особистісний – 7 %. Такі відсоткові долі визначають рівень впливу виділених факторів на виховання міжкультурної толерантності студентів коледжів.

Таблиця 1

Факторні навантаження дослідження процесу виховання міжкультурної толерантності студентів коледжів у процесі вивчення іноземної мови

Фактори	Власні значення (факторний аналіз значень) Вибірка: Основні компоненти			
	Власні значення (дисперсія)	% загальної дисперсії	Кумулятивні значення дисперсії	% загальної накопиченої дисперсії факторів
Навчальний	3,787026	15,14811	3,78703	15,14811
Позанавчальний	2,331707	9,32683	6,11873	24,47493
Методичний	2,308249	9,23300	8,42698	33,70793
Психологічний	1,909941	7,63977	10,33692	41,34770
Особистісний	1,899481	7,59792	12,23641	48,94562

Отже, виховання міжкультурної толерантності студентів коледжів визначається впливом факторів, які ми об'єднали у 5 груп: навчальні, позанавчальні, методичні, психологічні та особистісні, а також охоплює такі педагогічні умови:

- створення толерантного освітньо-виховного середовища навчального закладу;
- забезпечення мотивації студентів до міжкультурної взаємодії та виховання міжкультурної толерантності;
- забезпечення розвитку культурної ідентичності та національної свідомості студентів;
- використання в повному обсязі виховного потенціалу дисципліни «Іноземна мова»;
- упровадження в навчальний процес факультативного курсу «Англійська мова для міжкультурного спілкування»;

- використання можливостей позааудиторної виховної роботи;
- здійснення безпосереднього спілкування з представниками інших культур та завдяки використанню всесвітньої мережі Інтернет.

Розглянемо детальніше кожну із перерахованих умов та визначимо завдання для їх реалізації.

Створення толерантного освітньо-виховного середовища навчального закладу. Успішність виховання міжкультурної толерантності студентів коледжів в процесі вивчення іноземної мови вимагає в першу чергу створення відповідної атмосфери. Для цього необхідна узгоджена взаємодія всіх суб'єктів педагогічного процесу, яка була б спрямована на досягнення поставленої мети. Дослідження показують, що педагогічне спілкування, яке здійснюється учасниками освітнього процесу, як суб'єктами взаємодії, має виховний характер, проте не завжди обумовлює його усвідомлену толерантну спрямованість. У цьому випадку створення толерантного освітньо-виховного середовища і толерантно-спрямованого спілкування в освітньому процесі виступає соціально значущою проблемою. Для реалізації цієї педагогічної умови, а саме створення толерантного освітньо-виховного середовища, ми поставили перед собою наступні завдання:

- ознайомити викладачів коледжу із принципами педагогіки толерантності на спеціально організованих семінарах та закріпити отриманні знання на тренінгах;
- згуртувати студентів, створити міцний, дружній колектив, заручившись допомогою психолога, організовувати тренінги;
- забезпечити відкритість освітньої системи коледжу для студентів;
- використовувати студентське самоврядування для налагодження тісного зв'язку студенти-викладачі, адміністрація коледжу, залучати студентів до вирішення важливих питань коледжу, обговорення та внесення змін у Статут коледжу разом зі студентами.

Важливими факторами толерантного освітньо-виховного середовища коледжу є люди, «спосіб життя» навчального закладу (ціннісно-смисловий світ, соціально-економічні та духовно-моральні процеси), конкретні зв'язки і стосунки. Процеси розвитку, становлення особистості майбутнього фахівця в цих умовах структурно можна подати так: толерантне освітньо-виховне середовище коледжу – потреби – діяльність – конкретні зв'язки особистості.

Забезпечення мотивації студентів до міжкультурної взаємодії та виховання міжкультурної толерантності. Успішність та ефективність навчально-виховної діяльності певним чином залежить від мотивів навчання та виховання. Недостатньо володіти іноземною мовою, основами міжкультурної комунікації, знаннями про культурні реалії тієї чи іншої країни, потрібно ще й прагнути встановлювати міжкультурні контакти, прагнути до культурного взаємозбагачення, прагнути розвинути в собі якості необхідні для міжкультурної взаємодії. Бажання вступити у комунікативний контакт зумовлено наявністю потреби, мотивів, певним ставленням до майбутніх партнерів по спілкуванню та особистою самооцінкою. Реалізація цієї педагогічної умови вимагає вирішення наступних завдань:

- формування мотиваційної установки студентів на досягнення успіху в майбутній професійній діяльності;
- орієнтація викладачів на використання впливів на студентів шляхом переконання та навіювання; використання особистісно-орієнтованих технологій; створення сприятливого психологічного клімату в навчальній групі, використовуючи активні методи навчання (навчальні дискусії, пізнавальні ігри, створення ситуацій успіху і взаємопідтримки), які б стимулювали прояв їх активності в процесі виховання міжкультурної толерантності;
- розвиток емоційно-ціннісного ставлення студентів до процесу самовдосконалення в сфері міжособистісного та міжкультурного спілкування;
- забезпечення мотиваційної включеності студентів у процес виховання міжкультурної толерантності, актуалізація суб'єктивної активності з саморозвитку якостей толерантної особистості.

Забезпечення розвитку культурної ідентичності та національної свідомості студентів. Без сформованої культурної ідентичності, поваги до культури свого народу неможливо виховати толерантне ставлення до інших культур. Лише переживаючи почуття гордості за культуру свого народу особистість здатна зрозуміти інші культури. Для реалізації цієї педагогічної умови ми виділили наступні завдання:

- сприяти усвідомленню студентами своєї національної приналежності;
- виховувати почуття гордості, позитивне ставлення до історії та культури своєї національної спільноти;
- формувати бажання вивчати рідну мову, літературу, культуру, історію України, світові літературні та культурні здобутки;
- виховувати патріотичні почуття.

Використання в повному обсязі виховного потенціалу дисципліни «Іноземна мова». Навчальна дисципліна «Іноземна мова» відіграє особливу роль у вихованні особистості. Вона збагачує людину в багатьох сенсах, оскільки підвищує не тільки практичний ефект навчання, що виражається в набутті нових знань, але також здійснює істотний внесок у формування людини як особистості. Реалізація цієї педагогічної умови передбачає вирішення наступних завдань:

- виховувати моральні риси особистості: доброзичливість, толерантність, гуманізм та ін.;
- виховувати дбайливе ставлення до рідної культури і патріотизм;
- виховувати почуття інтернаціоналізму і імунітету до націоналізму, ксенофобії, расизму;
- виховувати культуру спілкування;
- виховувати повагу до культури, традицій, представників країни, мова якої вивчається;
- виховувати бажання вивчати іноземну мову задля міжкультурної взаємодії, взаємозбагачення;
- формувати індивідуальні нахили, розвивати природні задатки, культуру почуттів та поведінки, здібності;
- сприяти усвідомленню власного «Я», своєї гідності, неповторності, самобутності і на основі цього формувати толерантне ставлення до особливостей іншої культури за рахунок визнання культурних відмінностей і осмислення причин існування таких відмінностей.

Упровадження в навчальний процес факультативного курсу «Англійська мова для міжкультурного спілкування». Факультативний курс «Англійська мова для міжкультурного спілкування» («English for Cross-Cultural Communication») дає можливість набути студентами знань про інші культури, сформувати комунікативну та міжкультурну компетенції, вправляти у міжкультурній комунікації, виховати міжкультурну толерантність. Реалізація цієї педагогічної умови передбачає вирішення наступних завдань:

- ознайомити студентів з міжкультурною інформацією; поглибити і розширити знання про міжкультурну толерантність; ознайомити зі стратегіями поведінки, які готують їх до толерантної взаємодії з представниками інших культур; вчити слідувати нормам і правилам мовної поведінки, прийнятих в країнах, мова яких вивчається на заняттях факультативного курсу «Англійська мова для міжкультурного спілкування».

Використання можливостей позааудиторної виховної роботи. На відміну від навчальних занять з іноземної мови, позааудиторні заходи надають студентам більшої самостійності, ініціативи, свободи творчості, сприяють згуртуванню студентського колективу, дають їм можливість розкрити і реалізувати свої здібності, тому ми поставили перед собою наступні завдання:

- організовувати різноманітні позааудиторні форми виховної роботи: години наставника групи, дебати, конференції, тренінги, виставки, святкові заходи та ін.
- залучати студентів до позааудиторних форм виховної роботи, до колективних творчих справ.

Здійснення безпосереднього спілкування з представниками інших культур та завдяки використанню всесвітньої мережі Інтернет. Для переносу набутих в рамках запропонованого нами факультативного курсу комплексу знань і умінь в умови міжкультурної комунікації, як реальної так і наближеної до реальної, ми ставимо перед собою завдання:

- створювати ситуації для здійснення безпосереднього спілкування з представниками інших культур, влаштовувати зустрічі з іноземцями, запрошувати на заняття волонтерів Корпусу Миру;
- організовувати міжкультурну комунікацію студентів завдяки використанню всесвітньої мережі Інтернет.

Отже, ми виділили комплекс педагогічних умов, необхідних для виховання міжкультурної толерантності студентів коледжів.

Література:

1. Маннанова М.А. Воспитание межкультурной толерантности студентов университета в лингвистическом образовании : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Маннанова Мария Александровна. – Оренбург, 2010. – 242 с.
2. Полонский В.М. Понятийно-терминологический словарь по народному образованию и педагогике / В.М. Полонский. – М. : ИТОиН РАО, 2001. – 128 с.
3. Слобожанкина Л.Р. Формирование межкультурной толерантности будущих специалистов в процессе иноязычной подготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Слобожанкина Лейсан Рафаэлевна ; Магнитогорский гос. ун-т. – Магнитогорск, 2006. – 177 с.

В статті визначено фактори, які були об'єднані у 5 груп: навчальні, позанавчальні, методичні, психологічні та особистісні, а також педагогічні умови, які сприяють ефективному вихованню міжкультурної толерантності студентів коледжів: створення толерантного освітньо-виховного середовища навчального закладу; забезпечення мотивації студентів до міжкультурної взаємодії та виховання міжкультурної толерантності; забезпечення розвитку культурної ідентичності та національної свідомості студентів; використання в повному обсязі виховного потенціалу дисципліни «Іноземна мова»; упровадження в навчальний процес спецкурсу «Англійська мова для міжкультурного спілкування»; використання можливостей позааудиторної виховної роботи; здійснення безпосереднього спілкування з представниками інших культур та завдяки використанню всесвітньої мережі Інтернет.

Ключові слова: міжкультурна толерантність, виховання, педагогічні умови, студенти коледжів.

В статье определены факторы, объединенные в 5 групп: учебные, внеучебные, методические, психологические и личностные, а также педагогические условия, способствующие эффективному воспитанию межкультурной толерантности студентов колледжей: создание толерантной образовательно-воспитательной среды учебного заведения; обеспечение мотивации студентов к межкультурному взаимодействию и воспитанию межкультурной толерантности; обеспечение развития культурной идентичности и национального сознания студентов; использование в полном объеме воспитательного потенциала дисциплины «Иностранный язык»; внедрение в учебный процесс факультативного курса «Английский язык для межкультурного общения»; использование возможностей внеаудиторной воспитательной работы; осуществление непосредственного общения с представителями других культур и благодаря использованию всемирной сети Интернет.

Ключевые слова: межкультурная толерантность, воспитание, педагогические условия, студенты колледжей.

In this article the factors of upbringing the intercultural tolerance of college students are defined. These factors were divided into 5 groups: educational, extracurricular, methodical, psychological and personal. The pedagogical conditions that promote the efficiency of upbringing the intercultural tolerance of college students are determined and described: the creation of a tolerant educational environment of educational institution; providing the motivation of students to intercultural interaction and upbringing the intercultural tolerance; the development of cultural identity and national consciousness of students; usage the full educational potential of discipline «Foreign language»; introduction into educational process the optional course «English for Cross-Cultural Communication»; usage the extracurricular educational activities for upbringing the intercultural tolerance; realization the direct communication with the representatives of other cultures and with the help of Internet.

Keywords: intercultural tolerance, upbringing, pedagogical conditions, students of colleges.